

Odkupljene v poljubih,
 v prostor pripeljane; s suhim grlom
 vpete v vrhove. V rožna vrata,
 v oddaljene skrivnosti; ki razodenejo to pesem.

Vladimir
Kovačič

Večno mesto

(Odlomek iz romana *Leteti in živeti*)

Agati šine čez lica smehljaj kakor kakšen samotni vrisk čez zapuščen pašnik. Čezenj se verižijo vse daljše in daljše sence zaklanih svetov, izrisanih z rahlimi črtami. Za sabo puščajo krvave sledi, nad katerimi je nebo, na nebu pa letalo, ki je že preletelo mejo in ki zdaj leti nad tujo deželo, nad tujo zemljo. Zvoki kravjih zvoncev so se umaknili, se suho razpotegnili v tesnobo in pritajeno polegli na goščo, spremenjeno v ne-

smiselni žrtvenik, na katerem je smrt premagovala sonce. Preden je zašlo, je v tistih strašnih časih, ko je zmagoslavje z največjo močjo v penečih se valovih preplavljalo domovino, bilo dan za dnem oblito s krvjo, ki se je z vsako prihajajočo nočjo razlivala v vrtoglavo globino in se na najbolj žalostnem prostoru v neritmičnem menjavanju svetlobe in senc iz življenja strjevala v smrt, ne da bi bil doslej kdo do poslednje potankosti razčlenil te dneve in noči, polne neznosnega drhtenja.

Na obrobju veličastnih gozdov se je tu pa tam zabliskala poteptana in prežvečena trava v zgoščujočem se mraku – mogoče tudi kakšen še bolj tenek nož kresnic. Prividi so se poskrili pred resničnimi liki. Tema in žganje bosta poskušala retuširati grozo vsaj do naslednjega jutra, ko fotografije še ne bodo razvite. Ob vsesplošnem zmagoslavju se bo še celo večnost zavlačevalo z razvijanjem uničevalskega filma, najbolj klavrnega na tem koščku sveta, obsedenem s samomorilskimi mislimi. Kasnejše zabave, ki bodo v svoji pojenjajoči tragikomičnosti vse bolj plehke, ne bodo zasenčile smrtnosne pornografije resničnega filma.

Ta film bodo še dolgo razvijali, preden bo prišel iz najbolj ostudnih temnic. Mogoče bo poškodovan, mogoče mu bo pol stoletja zbrisalo del okrutnih sledov, čeprav so tehniko razvijanja v teh letih izpopolnili. Tisto, česar ne bomo odkrili, nas bo v svoji nedoumljivosti zaposlovalo, zasledovalo, žalostilo, togotilo in mučilo še naprej in v prihodnjih pokolenjih, četudi se bomo fotografirali na soncu in daleč stran od gozdov, kjer so poslednji koraki kapljali med njihovimi obronki.

Živali so v daljavi prisluškovale ekstazi smrti. Snopi, zvezani z žicami, ki jim je rezala v poslednjič prožno tkivo mesa, so nerodno skakali s kamionov in padali na tla kakor prezreli snopi žita. Med njimi so s slepečo otrplostjo zaigrali žarometi kamionov in svojo ceneno umetno svetlobo razobesili na ohromela drevesa, zapolnjujoča ozadje, kamor je v poslednjem človeškem obupu skušala pobegniti kakšna redka, med sabo zvezana dvojica. Hlipanje je pokljalo kakor od vročine preperela suhljad. Samo od sebe se je razpočilo v nič, ki se jih je bil strupeno dotikal iz nedopovedljive bližine. Tako kot je bilo v tem hipu vse neskončno blizu, je bilo tudi neskončno daleč. Nad tem je bil lok, ki bo vsak hip sprožil smrtonosno, vendar vseeno odrešujočo puščico. Mrtvim bo prinesla mir in jih naselila v večno mesto, ki hrani arhitekturo mnogih vekov. Tja jih bo težko spremeljati z živo besedo. Lepota smrti je mogoče nedosegljiva v krhkem času življenja, ki skuša nad nami leteti s pomočjo tehnike in neobvladljive vneme pripovedovanja in ki mu nasproti stoji smrt.

Stewardesa opazi, da okrog njih ni več oblakov, in na jasnem nebu se bodo kmalu zasvetlikale zvezde, pod katerimi bodo najbrž kmalu pristali in vsi po vrsti pozabili na tisto pobesnelo neurje, iz katerega so poleteli in je bilo mnoge potnike pošteno strah, marsikdo je prisegel, da ne bo nikoli več letel. Zdaj so obrazi potnikov vsi po vrsti mirni oziroma se ne delajo, da je zares tako, in če jih že kaj skrbi, potem ni to v nobenem primeru negotovost glede pristanka. Najhujši del poti so srečno preleteli in preostanek leta si zamišljajo postlan z rožicami. Če sploh o čem razmišljajo. Če se niso tako zelo sprostiti, da je vsaka misel odvečna, in je odpadla, kakor da bi ji sneli težečo jo verigo. Teža sveta je pod njimi, teža neba pa je odrešilna, ko si nad oblaki, ali pa je sploh ni. Podobna je snu, če se le zavedaš, da v njej ni resnične nevarnosti.

Ampak nikoli se vsega ne zavedaš. Zmerom pozabiš na kakšno malenkost. In tudi malenkosti so strahotno važne za ravnotežje. Treba je razpreti roke in pomisliti na krila, se približati pticam. O tem je treba govoriti, da je mogoče še višje in odvreči neznosno težo. To ni beg pred resničnostjo, to je let za dediščino, kakršnakoli že je. Ni treba pričakovati samo bleščave zlata, srebra in nakopičenega dragega kamenja. Pred še bolj presenetljivim odkritjem je treba spiti čarovniški napitek. Ko jim nataka pijačo, ji vsakdo zadovoljno prikima.

Tako srečen je videti svet na višini sedem tisoč devetsto petdeset metrov. In brezskrben. Celó če se leti na pogreb, kakor mlad zakonski par v elegantni črnini. Na pogreb ženine mame. Naravno je, da umirajo starši. In izkazala ji bosta poslednjo čast. Mnogim to ni bilo mogoče. Mnogim še

danes ni jasno, kako, kje, zakaj so umrli njihovi bližnji. Še vedno se tolažijo s slutnjami, da sploh niso mrtvi. In to je tisto, kar ni naravno. To je celo proti najbolj hudobni naravi, ki izigrava upanje. Ampak tako je. Tako je bilo. Tega nas ne odreši nobeno letenje, kar pa ne pomeni, da je mogoče o teh dveh stevardesah izreči kakšno kritično pripombo.

Nad vse profesionalno obvladujeta prostor na natančno določeni višini. Vse se zdi brezhibno izmerjeno, človeške zmote nepomembne v mojstrsko izdelanem stroju, ki ga občudujejo celo ptice in bi brezuspešno tekmovala z njim, če bi jim kaj takega prišlo na um. Ampak ptice nimajo boleznega uma, ne lotevajo se primerjav z neprimerljivim ali neizmerljivim. Njihova višina je usklajena z njimi samimi, v šuštečem sozvočju brezhibne elegance. Nikoli ne preletijo svojih sanj, ne izpodkopavajo jim smisla. Če padejo v brezno, je to naključje, naraven spekter ravnovesja, ki ga ruši človeški faktor, da bi pokazal premoč nad naravo. Njihova višina je dejstvo, ne pa napuh, ki bi jih pehal v brezup. Njihova resnica je skladna z njihovo vsakokratno višino. Nesmiselno je, da bi jo poskušali izmeriti. Naši računi se ne bi izšli. Škoda bi bilo papirja, počekkanega z našimi številkami.

Njihovo hrepenenje ni tako neuravnoteženo kakor človeško hrepenenje. Ptičja aerodinamična oblika in njihov duh sta v nepojmljivem ravnovesju, letenje v prirojenih krilih, česar ni mogoče reči za človeka. Kar je mogoče reči za ptico, ne velja za človeka. Človek ne bo nikoli ptica. Njegova ptičja perspektiva bo znova in znova njegova smrtonosna perspektiva, četudi bi letel z namenom, da bi premagal smrt. Če leti ptica, ne gre za premagovanje. Njeno premagovanje je skrito človeškim čutilom. Njeno premagovanje ni razumljivo našemu razumu. Z njenim premagovanjem se nima smisla obremenjevati.

Dovolj drugega, skupnega ljudem, nas teži. Še našihkušenj ne znamo povezati, ptičje nas bi lahko pri tem le motile. Ostanimo na svoji zemlji. Potovanja naj nam bodo le konjiček, za prosti čas, kadar nam ga kaj ostane. Takrat se seveda ne obotavljajmo! Bodimo odločni, ampak pticam pustimo po končanem poletu njihovo nebo. Mi moramo pristati, mi se preveč nagibamo k trdoti tal, kjer je razsekana naša govorica. Moramo jo ljubiti, četudi je nagnita. V bližini zemlje vse gnije. Ampak neko pot v prihodnost nam vseeno kaže. Pot, ki se nemara izogiba tako tlem kakor nebu. Ptica leti, in mi se ji nemočno čudimo, čeprav smo desetkrat, stokrat, tisočkrat više poleteli, že marsikaj v vesolju odkrili. Ampak pticam se čudimo bolj kot vesolju. O pticah je lepše pisati kakor o vesolju, o katerem ni mogoče nikoli pisati s takšno strastjo kot o pticah. In to je gotovo njihova velika prednost, čeravno je kakšna smrtno ranjena, kadar letalo šine skozi jato ptic.

Stroji včasih sejejo po naključju smrt, četudi niso bili narejeni s tem namenom. Izdelek človeških rok ni zmerom obvladljiv s človeškimi rokami. Niti sami sebe ne zmoremo vedno obvladovati. In to nas hočeš nočeš odnaša stran od ptic. Odnaša nas kakor brodolomce, ki si moramo v spomin priklicati svoje brodolome. Spomniti se moramo, kako smo se rešili, po kakšnem naključju smo še zmerom živi in nadomeščamo tiste, ki so morali

umreti namesto nas. Izprašujemo si vest. Če je čista, so nam jo očistili mrtvi. Očistili so nam jo s tem, da se jih spominjamo, čeprav so bili namenjeni pozabi. Nikoli ne smemo verjeti, kadar je vmes samó zasramovanje.

Veter tako rad smrtonosno pihlja in nosi žrtve. Od vseh svetov človeški najrajši producira žrtve, čeprav je hkrati tudi najbolj dovzeten zanje. Mogoče jih zato producira, da lahko izkazuje svojo dovzetnost, usmiljenje, ki se ozira nazaj in prešteva nepopravljive grehe. Človek se kar naprej predeluje iz spomina, po katerem brska kakor iz nezaceljene rane. Hrani se s človeškimi ranami in hira zavoljo njih. Človeške posebnosti so vsekakor presunljive.

Nad nami letajo ptice, ki ne razmišljajo o naših posebnostih niti o našem razumu in ne vidijo naših ran. Šele če smo obnemogli obstali na strmih, neprehodnih višavah, se nam približajo in se spremenijo v mrhovinarje. Če nam že ne morejo pomagati, potem so vsekakor nevarne. Človeški strah lahko v brezizhodnih trenutkih celo ptice naredi za svoje sovražnike. Strah je treba videti, da postane strah. Četudi nočemo, nas je v takšnih trenutkih strah teh ptic. Takrat nam ptice namenijo pozornost. Čakajo na našo smrt, da se vmešajo v človeški svet, zanje kljub smrtni grozi nedojemljiv. Nedojemljivost je obojestranska, na dveh straneh prepada. Vidna stran prehaja v nevidno in tam je bistveno, kar določa naše doživljanje. Vendar nam ostaja naš svet vseeno nedojemljiv. Menjavamo perspektive, nikoli pa ga ne dojamemo, četudi ujamemo na tisoče prelestnih ptic v svoje mreže. Mreže lahko ujamejo le celoto, posameznih delov nikoli. In tudi čisto majhni delčki v zadnjem kotu sna so pomembni. Nobena mreža jih ne zajame. Njen plen ostaja vedno nepopoln.

Svet se po svoje vrti, naša pomoč za njegovo večjo popolnost je le navidezna. Za vzori božanskih trikov le hitimo in jih nikoli ne dohitimo. Potrebna bo hitrost, ko bo en sam pogled zajel vse, od začetka do konca, nam predočil celotno zgodovino, ki se še ni zgodila. Ampak takšna hitrost ni mogoča. Razkrinkavati prihodnost je prazno upanje. Če pa bi jo nemara dosegli, bi se mogoče mogli odpovedati napuhu. Zaradi izmerljivosti bi postali v dobrem smislu obvladljivi. Upanje se ne bi nikoli več spridilo. Vsak bi premagoval goro brez tuje pomoči. Na največji strmini ne bi obnemogli. Vsako tveganje bi se končevalo v posamezniku.

Takrat bi bila vsaka svoboda neodvisna od druge. Takrat bi ustavili ptice v zraku in se jim pridružili, če to ne bi spet bile le sanje. Mar tudi ptice sanjajo? Mar sanjajo, da se plazijo kot ljudje po tleh in izdelujejo čudne naprave, če sploh hočejo v nebo? Naših sanj seveda ne morejo videti, ne morejo vedeti, da se tudi sami posmehujemo pločevini, v kateri naj bi poleteli. V sanjah ne potrebujemo letal. V naših sanjah ni prostora za pripovedovanje o vrhunskih dosežkih tehnike. Sami ne moremo biti predmet takšne tehnike. Mi smo nepopolno prepleteni, ne pa vrhunsko enostranski. Obvladljivost je iluzorna. Mi smo neobvladljivi v dobrem in slabem pomenu besede. Včasih imamo srečo, drugič ne. Odvisno od tega, od kod smo poleteli in kam se bomo spustili. In mehki pristanki ne obetajo

vedno mirnega spanca. Vsakdo ima svoje letališče, četudi se ni še nikoli usedel v letalo. Letalo je le pomožno sredstvo za dviganje in pristajanje. Njegove vijake lahko razžira rja ali svetobolje. Nam se zaradi tega ne meša. Ne meša se nam zaradi nepopolne tehnike. Do nje smo tolerantni, in četudi se ji posmehujemo, še nismo zlobni. Zavedamo se, da nam vrhunska tehnika omogoča in olajša marsikaj.

In vrhunska tehnika tudi na področju umetnosti ni nepomembna. Ravno nasprotno: razkriva nam nove pripomočke, s katerimi smotrneje obujamo smrt. Tehnika nam pomaga do prepričljivosti. In če smo prepričljivi, potem naj nam bo dovoljeno oživljati smrt. Pred njo ne bomo videli mazohističnih množic, samo bralec in smrt bosta zrla drug drugemu v oči in si lajšala mučno grozo. Segla si bosta v roke in čutila življenje smrt, pretakajoče se v eni sami besedi. Besedi, ki označuje začetek in konec. Ki naredi najdaljši lok nad nami in posrka vse mavrice našega hotenja. Čvrsto se bosta držala. Stisk roke je najljubši v popolni samoti. In ko se pogledamo vase, se dvignemo. V nas je vse, kar smo kadarkoli videli in začutili. Kolektiven spomin in upanje za prihodnost. Upanje združuje.

Upanje ne potrebuje bučnega skandiranja. Z bučnim skandiranjem se je že spremenilo v obup. V bučnih množicah so rakaste tvorbe. Njihove metastazne bule bo rezal njihov gospodar. Svojih rok ne bo namočil v razkužilo ali v blagoslovljeno vodo. Užival bo nad zastrupitvami, ki se bodo širile po podložnikih in jih napotile v dolgo umiranje, nad kakršnim se bo naslajal. Zahteval bo najnatančnejša poročila o smrtonosnosti mas. Poročila bodo morala biti enotna. Dokler ne bodo, njegovo zadovoljstvo ne bo moglo biti popolno. Vzemimo zadovoljstvo gospodarjem! Ostanimo na samem! Poglobljajmo distanco! Širino bivanja naj rešuje letenje! Upanje se spleča ponesti v nebo, čeprav ne bodo nekateri med nami nikoli več s človeškimi očmi uzrli zvezd. Ko so jih zapirali, so videli temo, ki je grabila po vsej deželi, s ponorelimi grabljami je grabila na kup z belimi človeškimi kostmi na sredini neutolažljive črne otožnosti.

In ptice so se skrile, kakor da bi prenehale leteti. In ko so zobale iz njihovih oči, niso ničesar več čutili, oni pa, ki so jih brezčutno umorili, so nazdravljali zmagi, pijano zamahovali po brezzobem zraku, z rokami krilili po vznemirljivo plahutajoči praznoti in tako na najbolj nespameten način, ki so si ga bili mogli domisliti, izpisovali šifre, ki nam še vedno otežkočajo dihanje. Brez konca in kraja so bili pijani od zmage, niti za trenutek se niso streznili, da bi utegnili zvedeti, kako je življenje za to, da premaguješ le sebe, ne pa drugih, še posebno ne tistih, ki bi ti pravzaprav morali biti najbližje, s prav takšno govorico v ustih, kot jo nosimo mi. Ampak oni ji niso znali prisluhniti. Nesramežljivo so se ji odmikali in glodali umetno, fiksno idejo o razrednem sovražniku. Še nikoli doslej ni bilo toliko sovražnikov. Rasli so kakor gobe po dežju. In umirali in smrdeli napol zakopani. Hudo je grebsti po ostankih takšne govorice. Tu ne moreš premagati niti sam sebe. Prikrajšan si za kakršnokoli zmagoslavje. Slavolok zmage se sproti podira. Temeljev za takšno početje ni mogoče dovolj dobro utrditi.

Spet smo pri nepopolnosti tehnologije, ko se brezhubni materiali izkažejo za pokvarljivo blago. Pokvarljivo blago pa je v bližnjem sorodstvu s smrtjo.

Nobenega dvoma ni, da sta stewardesi postregli že več kot polovici potnikov. Njihova nestrpnost, ki bi jo lahko le s težavo pripisali območju tragedije, je minila. Opazili so žarenje ob koncu dneva, v katerem so oblaki skopneli, in najbolj preplašeni so pozabili na prisego, da ne bodo več leteli. Celo izkušenih poslovnežev je bilo pošteno strah, čeprav so ga znali dobro obvladovati. Ampak letalskih katastrof je v primerjavi z drugimi nesrečami manj, so pa seveda veliko bolj odmevne, kakor če zgrmi kakšen avtobus v prepad. Naša stewardesa pohiti natakati pijačo v plastične kozarčke, kakor da bi jo spodbodla samo njej znana sila, ki nakopiči naelektriziranost v človeško voljo. Silo volje včasih ni mogoče razbrati z obrazov. Človeških obrazov ne smemo primerjati s filmskimi. Na filmu morajo obrazne črte odsevati moč volje, čeprav igralci ne smejo pretiravati. V človeku je pretiravanje mnogokrat nevidno, čeprav ga lahko silna volja tudi raznese.

Zdi se, da stewardesa s frfrujem občuti zadovoljstvo ob nenadni naglici naše stewardese. Tempo postaja hitrejši, čeprav ni Agata prepoznala nobene dirigenta. Vsekakor pa je zdaj jasno, da časa ne bo zmanjkalo. Komu ga ne bo zmanjkalo? Res je, da bodo najbrž prileteli brez zamude, toda to še ne pove vsega o času. Saj ni vse v pristanku, saj ne čakajo samo na to, da bodo pristali, čeprav je edino splošno in skupno dejstvo letalskih potnikov, da bodo pristali. Ampak to je najbrž tudi njihova edina skupna točka. Za druge točke pa seveda ni skupnega izhodišča. Svoje druge točke vsak sešteva sam. Kriterijev za skupno oceno ni. Če bi hoteli določiti kriterije, bi se nam zmešalo. Pustimo letalskim potnikom, da hodijo po svojih potih in si seštevajo točke. Ko se bodo vračali, jim bodo cariniki kakšno zbili s tem, da jim bodo zaračunali carino. Stewardesa jih gotovo ne vleče za nos, nas pa tudi ne. Ona je del osebja in osebje ima čim bolj profesionalen odnos do ljudi, ki so se odločili za polet. Tečaj za stewardese je končala z največjim številom možnih točk. Zato ji te točke maksimalno dovoljujejo, da bdi nad potniki. Vsekakor delujeta stewardesi dovršeno ubrano, kar pade v oko in česar ne zmoti niti otrok, ki kdo ve zakaj zajoka. Agata se sploh ne zdrzne, oziroma ni videti, da bi se zdrznila.

Če bi film snemal režiser iz sredine letala, bi bilo mogoče drugače. Ampak glavna oseba letala že ne more biti režiser. Če bi se znašlo v brezupnem položaju, bi ga mogoče pisatelj uspešnic naredil za junaka. Agatini gibi so usklajeni, ko poda pijačo potnici ali potniku, čeravno nima to nobene zveze z njeno notranjostjo. Zunanost nas ne more vedno prepričati o notranjosti, čeprav gre za bolečine v trebuhu. Vsekakor je bolje, da se je znebila telesne bolečine, ki jo je bilo mogoče brez dvoma razbrati z njenega obraza. Tiste bledice pač ne bi mogel skriti nihče. Otrok se še bolj dere in kaže skozi okence žarečo kroglo. Torej spravlja tega otroka v bes sonce, ki se zdajle oddaljuje v noč. Ob njem je mati. Ampak ne more ga pomiriti. Materina tolažba včasih ne zaleže. Mogoče so to prvi igralski poskusi otroka, mogoče pa ga je resnično strah sonca, bežečega v noč, v temačne daljave, ki ne poznajo svojega kralja. Ko mu bo črna krona padla z glave,

bo zlata svetloba zažvenketala. Dvorni norček bo kralju prevezal oči s črno prevezo in vanj streljal s pištolo na vodo. Našega kralja zalivam, da bo kmalu spet zrasel do teme, bo rekel, če mu ne bo kralj prej odrezal malo predolgega jezika.

Preden Agata postreže otroku in njegovi mami, se skloni in reče otroku, naj ji pogleda v oči. Otrok je radoveden in ji prisluhne. Reče mu, naj dobro pogleda, in zagledal se bo v njenih očeh. Otrok se nagne in pokima. In če joka, jo oči zelo zabolijo, potem še reče. Deček se nasmehne. Zdaj jo je požgečkalo po očeh, reče Agata. Drug v drugem bivamo. Podajamo si radost in bolečino, smeh in solze. Drug v drugega in iz drugega se pretakamo. Tisoč življenj je lahko tudi eno samo življenje ali pa obratno. Vse je odvisno od tega, kakšen položaj zavzamemo. Ali smo na obzidju razsvetlitve ali pa so nas spehali v noč. Pomembna je točka, s katere si obrnjen v pravo smer, čeprav pri tem ne gre za pravilnost. Geometrijski liki so lahko pravilni. Mi pa, četudi stojimo nepremično, imamo pred sabo prostor spremenljivih dimenzij. Naša nepremičnost je koncentracija. Vendar tudi pri najboljši zbranosti ni enotnih površin. Spremenljivost nas varuje pred varljivostjo. Da smo prevarani in da bomo še prevarani, tako in tako vemo. Kočljiv položaj je biti na mestu in vedeti za vrtenje. Zato se neradi ustavimo. Zato prisluhnemo stevardesi, ki nikoli ne pristane na istem mestu, čeprav velikokrat pristaja.

Važno je, da lahko za vsak opis široko zajamemo sapo. Obseg pljuč se nam veča kakor bodibilderjem. Nekateri pravijo, da to ni estetsko, da je takšna masa mišic varljiva, celo o neki vrsti bolezni bi se dalo govoriti. Vseeno čim globlje zajamemo sapo. Tako se pomikamo naprej iz svojega dihanja in nad nami zavirajo perjanice dihanja drugih. Obseg in naša površina se večata, ni pa nujno, da je v premem sorazmerju s površino pred nami. Ne gre za to, če se lahko potem sploh še obhodimo, če lahko pravočasno razpošljemo stražarje, ki z vseh kotov opazujejo zemljo in nebo. Mi poskušamo biti vmes. Leteča masa se gosti. Leteti brez pomoči strojev in ptic, dvigniti se nad naše obteženo obzidje in neustavljivi zgodbi pustiti, da se prebija skozi hodnike. Skozi temačne hodnike do dna in neba. Kopati po zahrbtnem letu življenja. Leteti in živeti, kolikor nam je dano. Dano pa nam je tisto, kar sami sebi damo, če verjamemo.

Otrok verjame. Otrok ne vidi mesarskih muh, temveč sebe. Hkrati sloni na sebi in že raste iz sebe. Pleza v njene oči. Najbrž misli, da so razdalje izmerljive, najbrž misli, da je vse skupaj zelo preprosto. Gre visoko in globoko. Zgoraj je sonce, spodaj srce. Spodaj ni še nič strašnega. Otrok sliši, kako mu bije. To je eno in isto, kar je zgoraj in spodaj. Vse utripa v smeri istega cilja.

Kmalu bomo prileteli, si misli stevardesa. Prepustila se bo večnemu mestu. Samo želodca si ne sme preobremeniti. Nekaj časa bo najbrž še občutljiv. Otrok se zdaj smeji strahovom v njenih očeh. Strahovi so ostali doma. Ampak če misli na strahove, postanejo zviti. Če jih nima kar naprej pred seboj, jo napadejo izza hrbta. Strahovi so zahrbtni, ampak v zraku ji vseeno ne morejo do živega. Saj niso končali osnovne šole letenja. Zato pa

imajo najbrž komplekse, in kdor ima komplekse, je zmožen nepredvidljivih dejanj. Mogoče jo že čakajo na letališču, da jo bodo predali mukam, ki se najbrž ne naveličajo igranja s človeškim mesom. Kdo pravi, da so strahovi samo doma? Mogoče so pripotovali pod zemljo. Muke so neustavljive v svoji perverzni fantaziji. Nekaj nekrofilnega je v njih, kadar napadajo žive, namesto da bi se pečale z mrtvimi, naj bo podnevi ali ponoči, na kateremkoli koncu sveta, na posvečeni ali na prekleti zemlji. Muke naj se ljubkujejo z mrtvimi, ne pa z živimi. Z mrtvimi naj zaplešejo ljubzenski ples, da bo živim toplo pri srcu in pri duši. Otrok se smeji. Otrok niti še dobro ne živi.

Ko bosta vsem postregli (mišljeni so seveda potniki v letalu), bo pospravila voziček v oči in z njim zapeljala otroka po ulicah večnega mesta. Mogoče bo šla za nekaj časa za guvernanto k bogati družini. Če bodo imeli samo enega otroka, ji bo ostalo veliko prostega časa. Ljudi je že tako preveč na zemlji. Bolje, da se ne rojevajo, kakor da jih streljajo. Predvsem ji bo ostalo več časa. Časa ne bo zmanjkalo. Nobene krčevite trzavice ne bo občutila. Noč bo dolga, četudi bo potovala na najbližjo zvezdo. Ampak noč v pričakovanju lepega je lepa, tolažilna in ni prava noč, noč groze, ki ne mine in se brez prestanka pogreza v svoje večno brezno. Različne večnosti si stojijo nasproti. Čisto blizu druga ob drugi drhtijo. Z enim samim korakom je moč prestopiti v drugo. Takrat bo stregla sama sebi. Nikomur ne bo pustila poleg. Niti Izidor Kalan je ne bo mogel ukaniti s svojim teleskopom, čeprav je rekel, da ga je kupil zaradi nje. Ampak gotovost besed ni nikoli zanesljiva. Besedam je vedno mogoče pripisati več pomenov.

Teleskop ji bo Izidor zapisal v oporoko. Lepa gesta, če nam je dovoljeno komentirati. Knjiga s komentarjem je laže razumljiva. In če jo prodamo večjemu številu bralcev, kot bi bilo realno pričakovati, tega še ni treba imeti za profesionalno deformacijo. »Jaz, Izidor Kalan, pisno potrjujem, da dobi teleskop po moji smrti Agata Schwarzkobler. Zvezdam, ki jih odkrije, naj sama izbere ime. Marsikaj bo odkrila, če ga bo dobro naravnala. Kadar so noči jasne, naj ne leti. Tega ne govorim iz nevoščljivosti. Takrat naj si poišče zamenjavo. Sploh pa – lahko bi se zavedala, koliko neutrudljivih kandidatk je za stevardese, in nemara bo takrat, ko bo njena pot do zvezd skrajšana z mojo pomočjo, ki ni bila nikdar sebična, skrajni čas, da prepusti svoje mesto kakšni drugi, prav tako, če ne še bolj, željni letenja, in naj se pomiri ob teleskopu, podedovanem od Izidorja Kalana, ki nisem nikoli hotel imeti ničesar skupnega s svojim očetom. Od mladih let sem imel rad gozdove, za kar me je že zgodaj kaznoval. Njegove dediščine nisem nikoli hotel, čeprav si je vroče želel, da bi začel tam, kjer je on končal, čeprav mi ni tega nikoli naravnost povedal. Po takšni poti, kot je bila njegova, ni mogoče nikoli več naravnost peljati. Njegovo dediščino javno odklanjam. S tem ko Agati Schwarzkobler zapisujem teleskop na njeno ime, potrjujem, da je dediščina mojega očeta za večne čase zbrisana z mojega imena in s te dežele. Vera v življenje se nadaljuje z Agatinim pogledom skozi teleskop. Naj vidi, da so v temi vedno zvezde in da smo pravzaprav blizu njih. Moč teleskopov bo zmerom boljša. In naj se ne brani

zamenjati staro za novo. Le tako bo ostajala moja oporoka aktualna in bo tudi njenim vnukom znala o čem pripovedovati. Danes tehnika tako skokovito napreduje, da si s predpotopnim teleskopom, bodimo resnicoljubni, ne bi vedeli kaj pomagati. In če nam nekaj ni v pomoč, potem že ne more biti vredno počenega groša.« Zvezdoznanstveni inštitut bo zaman tarna, le kaj bo teleskop takšni diletantki. Emocij nič kaj radi ne mešajo z znanostjo. Ampak včasih jih zanese. Ker hočejo ob pogledu na določeno zvezdo ostati trezni, ne pijejo koktajlov. Strogo znanstven pogled ne more biti kalen. Izidorjev podpis bo overovljen na sodišču. Nobene možnosti ne bo, da bi bil ponarejen. Tako kot je tudi ona, Agata Schwarzkobler, neponarejena. Prav takšna, kot je. Neodvisna od pravil pisave. O tem si ni treba delati utvar.

Mati pomirjenega otroka jo pohvali, da ima fantastičen občutek za otroke. Tega doslej ni vedela, če naj ji verjame. Če ga je pomirila, to še ne govori o kvaliteti občutka. Mogoče je preprosto imela srečo. Pri letenju je dobro imeti srečo. Potem strežeta stevardesi brez najmanjšega zastoja. Tudi ta zastoj z otrokom ne bi bil omembe vreden, ampak ker je ravno otrok, naj mu bo. Ni mogoče uganiti, kako bi epizodo z otrokom komentiral režiser.

Najbrž je neodvisno od stevardese dobil kakšno idejo. Vsekakor se je epizoda z otrokom dogajala za njegovim hrbtom. Zdaj sta stevardesi na koncu, v repu letala. In iz repa bosta morali z lahkotnim vozičkom spet na začetek in sprti pobirati prazne plastične kozarce. Ta plastika ji gre včasih prav na jetra. Včasih bi rada prijala kozarec iz stekla in ga razbila ob tla. S plastičnimi kozarci ni mogoče učinkovito demonstrirati jeze. Seveda ni rečeno, da je zdaj jezna. Ni dejstvo, ki bi pritrjevalo takšni hipotezi. Agata se za hrbti vseh potnikov pretegne.

Če bi se kdo od njih ta hip obrnil, bi ji imel kaj očitati. Ampak v letalu se potniki bolj redko ozirajo. V zraku ni turističnih vodnikov, ki bi trobezljali o zračnih znamenitostih. V zraku za zdaj še ne postavljajo katedral in muzejev. Čuti rahlo utrujenost, resnih bolečin pa vsekakor ne, čeprav ji v želodcu zeva zahrbtna praznina. Seveda, boljše praznina kakor kaj drugega, kar zahteva fizikalno prostornino. Zvečer si ne bo privoščila nobene hrane, morda nekaj požirkov zdravilnega čaja, zaradi česar bo nemara kakšen natak kakor ukopan obstal pred njo, ker bi ji na moč urejeni, pripravljeni za praznovanje, veliko prej prisodil šampanjec.

Ampak ne bo si premislila. Že zdaj krepi trdno voljo, da se ji ne bo pripetilo kaj podobnega, znanega z odhodnega letališča. Na službenem potovanju so lahko neprijetnosti še večje kot sicer. Njej pa ni do tega, da bi jo pošiljali na zdravniške preglede, kar bi se ob ponovnem razkritju njenih težav gotovo zgodilo, in bi se morala podrediti določenim inštancam, če bi hotela še naprej leteti. Najbrž ni potrebno poudarjati, da mora biti človek za profesionalno letenje brezhbno zdrav, ona pa se še ne misli odreči znanim letečim predmetom. Za vsako ceno pa ji ni do zdravnikov. Njen želodec se mora umiriti brez zdravniške pomoči. Zato bo pač treba potrpeti kakšen dan in se odpovedati hrani, kar res ni tako težko, če premoreš vsaj minimalno količino volje. Njej pa za zdaj ni mogoče odrekati volje. S pokvarjenim želodcem že ne bi šel vsak v zrak niti za trojni honorar.

Današnji večer mora preživeti urejeno, čeprav se bo težko odtrgati igrivemu mestnemu vrvežu, ki ga bo topli večer še spodbujal. V miru mora prespati ta dan, ne sme ga sanjati. Pošteno se mora spočiti. Zadnje čase je preživljala preveč intenzivno, veliko je letela, prav tako pa tudi vrtala po literarnih slogih zadnjega časa, domače primerjala s tujimi, kar je tudi tema njene diplomske naloge. Primerjava slogov v sodobni literaturi! Sprva se ji je vse skupaj zdelo preprosto, vendar se je kasneje zamotalo, če se izrazimo z že poznanim stavkom iz druge zgodbe. Vsekakor je ugotovila, da preprostih stvari sploh ni in jih zdaj niti ne more poenostaviti, četudi bi jih rada. Čudno se sliši, ampak njena bit se je kljub začudenju zapletla v strukturo jezika. Zasnutek je dobro sestavila, zanj si je z veseljem čestitala in ga bučno odpraznovala, primerno svojim letom in temperamentu, ki se nagiba k skrajnostim, zato pa tudi pošteno občuti dobre in slabe plati sveta. Zdelo se ji je, da bi šlo kot po maslu.

Zato se je še bolj napila kot Izidor in se hotela na mrtvo nagledati zvezd skozi njegov teleskop, ki bi se med obojestranskim prerivanjem skoraj prevrnil in napravil preveliko luknjo v študentski žep, ne glede na to, da Izidorju že nekaj časa ni bilo do tega, da bi sploh kdaj doštudiral, med tem ko gre pri Agati za nekaj drugega, za odlašanje, ki ga je vsekakor mogoče opravičiti z letenjem, ki ni tako nenaporna zadeva, kot nekateri mislijo in pripovedujejo o stevardesah vse mogoče, da te postane sram, in če si dobro vzgojen, že ne bi hotel biti v njihovi koži.

Nobenega dvoma ni, da se je na začetku pedantno osredotočila na strukturo jezika, strukturo stavka, ki ga sprva sploh ni povezovala z njegovim pomenom, temveč ga je razčlenjevala strogo gramatično. In na začetku ji je dobro uspeval goli znanstveni formalizem. Celo veselilo jo je, ko je ugotovila, da je tudi gola forma zanimiva. Vendar jo je sčasoma pričelo odnašati drugam. Tako, kakor te v morju nenadoma zagrabi tok, ki te začne odnašati v drugo smer, čeprav si dober plavalec in intenzivno plavaš, da bi sebi in drugim dokazal, da si močnejši od narave, ne navsezadnje pa, da bi si rešil golo kožo, ki je vsekakor več vredna od gole strukture jezika, kakor je sama slednjič ugotovila. In Agato vztrajno vleče drugam. Če si na obljudenem območju, te lahko reši kakšna ladjica, ampak če si na neobljudenem morskem področju, je na pomolu tragedija.

Tudi zdaj, ko ne plava, temveč leti, jo vleče nejasen tok iz območja golega jezika. Seveda ni na prvi pogled to nič presunljivega, čeprav se je zapisala omemba o tragedijah. Jezik je vendar sredstvo za pripovedovanje. Za pripovedovanje resničnih ali pa neresničnih zgodb. Ampak ona je zastavila drugače, kar se tiče diplomske naloge. Z jezikom se je mogoče ukvarjati veliko bolj znanstveno kot z zgodbo. Pri zgodbi se prehitro pojavijo strasti. In strasti motijo znanstveno pedantnost. Naravnost uničevalsko delujejo na njeno eksaktnost. Že dvakrat je odložila rok za oddajo rokopisa diplomske naloge simpatičnemu bradatemu profesorju, ki ga imajo študentje radi, še rajši pa študentke. V tretje gre rado. Da je zelo raztresena, ji je rekel prvič pa tudi drugič. Tretjič se bo mogoče domislil česa novega, ko mu najbrž spet ne bo prinesla dokončane diplomske. Vsakič jo je spodbujal.

Toliko spodbudnih besed redko slišiš. To je dobra lastnost in dobrih lastnosti ne smemo zanemarjati, temveč jih moramo oznanjati na vsakem koraku, ko nam malodušje prekriža korak. Prepričan je o njenih velikih sposobnostih in dobri podlagi, kar ji bo nekega dne odprlo marsikatera vrata, čeprav se ji v tem hipu to ne zdi pomembno. Takšna znanost je nikamor ne pripelje, si misli. Ni tip za to. Njena struktura se ne poda strukturi jezika.

Vendar potrebuje nekaj, kamor bo vložila emocije, ki ne bodo negativno vplivale na tehtnost dela. Emocije je treba pozitivno vključiti v svoj plan, jih previdno vpreči in vprego večkrat preveriti na stikajočih se točkah. O tem bi morala razmišljati, preden se je odločila za temo. Profesor ne bi vztrajal. Takoj bi ji našel nekaj drugega. Niti ji ne bi bilo treba lepo pogledati v njegove oči. Ampak takrat še marsičesa ni vedela, kar zdaj ve. In to, kar jo je napolnilo, je presenetljivo odločilno. Celo za ta polet, na katerem je polovica poslovnežev, druga polovica pa so turisti. Kolegica si ni po naključju poškodovala noge. Svet ima svoje zakonitosti, kamor je vpletena tudi ona. Najbrž je bilo to brez njene vednosti.

Končno je spoznala svojo vlogo. Prednost te vloge je, da je ni treba obnavljati dobesedno na pamet. Manjše napake niso videti kot pomota, ampak kot srž sodelovanja. In to sodelovanje je pomembno, čeprav se ruši neki njen načrt o jeziku. To je zunaj dosega jezika in je pomembnejše. Četudi ne spregovori besedice, je v teh globinah in višavah. Njeno načrtnost spodnaša drug načrt. Morala bo spremeniti temo, če bo hotela diplomirati. Nekoč bo dobro, če bo imela diplomo v žepu. Nekoč bo hotela napredovati v službi, dokler pa je stevardesa, je povsem dovolj, da leti. Stvari jemlje zares in se ne more niti še ne zna pretvarjati. To je kot pribito. Kdo drug bi si mirno privoščil površnost, potem pa, ko bi mu bil mentor na dolgo in široko razložil, kaj ga moti, bi tisto izpustil, tekst poenostavil, da bi bilo predvsem razvidno, kaj hoče profesor. To bi bilo za diplomo dovolj in takšen postopek ni zahteven. Če bi ji bilo samo do preprostosti, bi že zdavnaj diplomirala in mogoče sploh ne bi letela.

Ampak letenje je v bistveni povezavi z njenim življenjem. Nekdo vse življenje leti, pa nikoli ne pade. Kdo drug pa vse življenje govori, a ničesar ne pove. Nekateri so prisiljeni, da skrivajo svoje besede. Dušijo jih in pokopavajo kot novorojence. Njihove besede se niso nikoli vzdignile. Njihove besede niso imele toplega zraka v sebi, da bi se lahko dvignile. Takšnih besed je veliko, zato je govorica dostikrat mučna. V njej so razsežnosti, ki bi jih bilo dobro preusmeriti v pozitivno smer. Ha, pozitivna smer! Kakršenkoli jezik je sam zase prazen nič in nima kategorij. Vanj se je mogoče za določen čas skriti kakor v meglo. O tem ne razmišlja čisto zares. To so le prebliski, po katerih niti ne zagrmi. Zdaj so prileteli v območje lepega vremena, čeprav polet s takšno kategorijo lepega vremena še ni končan. To bi bilo preveč preprosto. Plastične kozarce je treba postaviti enega v drugega in jih potem pometati v polivinilaste vreče. To je seveda ekološki problem, ampak za zdaj še ne gre drugače. Plastičen kozarec se ne more razbiti, četudi pade na tla. S plastičnim kozarcem v roki se ne more učinkovito razjeziti, čeprav bi režiser uporabil njeno lepoto za svoj naslednji

film. Z njeno lepoto bi problem, ki ga muči, estetiziral. Njena lepota bi dobro rabila takšnemu namenu.

Vprašanje pa je, če bi ona imela toleranco do znanstvene fantastike, kakršna se mu potika po glavi, medtem ko pije tuborg v tem letalu. Zdaj ga je že spil. Agata to dobro vidi. Slutnje ji bistrijo vid. Tako se počuti varno. V letalu je vsekakor na prvem mestu varnost, čeprav stevardesa ne pozna vseh pridobitev, ki so pripomogle k večji varnosti. Zato je bolj dovzetna za nevarnosti, prihajajoče iz razbitega jezika. Jezik kot takšen že ne bo predmet njene diplome. Ko se bo vrnila, bo stopila do profesorja in mu skušala razložiti svoje pomisleke. Mogoče se mu bo zdelo, da so njene nevarnosti že mimo, da niso več aktualne za ta čas. Da so se pogreznile same vase. Da so že presežena preteklost, ki je vredna le umetniške obdelave. Vsekakor se bo svoje diplome lotila drugače. Poiskala bosta, kar ji bo napisano na kožo. Potem bo že prišla oziroma priletela do diplome, četudi ji bo kakšna ne preveč natančno in posrečeno zapisana karakteristika o mrtvih ušla. Mrtvih ne bomo vzeli na delo za nedoločen čas, naj si bodo njihove karakteristike kakršnekoli že. Za delo so tako ali tako neuporabni. Njihovo nedokončano delo visi na dušah vseh nas in nerealizirani učinek tiste nedokončnosti ni izmerljiv v neplačanih urah postopanja med njihovimi nezaznamovanimi grobovi.

Spoštovane potnice in potniki!

Čez nekaj minut bomo pristali na letališču v Rimu. Prosimo vas, da si privežete varnostne pasove, zavrnete naslonjala sedežev in ugasnete cigarete.

Po pristanku ostanite na svojih mestih, dokler se letalo popolnoma ne ustavi.

Hvala lepa!

Signore e signori, tra pochi minuti il nostro aereo atterrerà all'aeroporto di Roma. Siete pregati di allacciare le cinture di sicurezza e di non fumare finchè l'aereo non sia completamente fermo.

Grazie.

S plastičnimi kozarci sta opravili brez zapletov. Na poletu, ki ne traja dolgo, se ne smeta z nobenim opravitkom zamuditi niti minuto dlje, kot je predvideno. Dolžni sta, da se strogo držita navodil. Polet z najmodernejšim letalom se nikakor ne sme spremeniti v kaotično frfotanje. Letalska družba bi šla, kot bi mignil, k vragu. Naša stevardesa se pogleda v ogledalce in zdi se, da je tokrat že povsem zadovoljna s svojo podobo. Niti najmanj se ne nakremži, ničesar ni videti, kar bi se spogledovalo z mučnim stanjem ljudožerstva. Črte na njenem obrazu razodevajo krhko milino. Ničesar ni, kar bi oznanjalo, da se je udeleževala gladiatorskih iger kot gledalka in poslušala hropenje tistih, ki so manj močni in so le zato morali podleči pred huronsko kričečo množico. Samo te njene mehke črte je videti, ne pa tistih nevidnih, ki jo razpolavljajo na dva dela, kjer so vmes vse tiste nore strasti, ki jih lahko opazuje kot gledalka.

Zdaj bosta stevardesi prekontrolirali, ali so se potniki prepasali z varnostnimi pasovi. Nekateri so tako nerodni, da še tega ne znajo, čeprav so

redne stranke letal. Do konca življenja bodo ostali nespretnih rok. Kdor pa kar naprej potuje z letali, je še bolj kot kdo drug razvajen. Ko se pomikata med sedeži, strastni kadilci v zadnjem hipu povlečejo vase nekajkrat zapored slast cigaret, potem pa jih na pol pokajene zmečkajo v pepelniku. Skoznje šine urnik njihovih jutrišnjih opravkov. Nekaj pogodb bodo podpisali in posel bo še hitreje stekel. Enim in drugim se bo kapital povečal, zidali bodo nove in nove poslovne zgradbe. Na oltarjih so vreče denarja pa spet vreče denarja. Nič drugega ni važno. Z vrečami denarja je mogoče revnim pisateljem omogočiti, da napišejo najboljše knjige.

Umetnost je odvisna od kupov denarja. Vse postaja odvisno od kupov denarja. Evropa hiti v komunizem brez idej. Blaginja ne potrebuje idej. Ideje so bile potrebne revnim socialističnim režimom. Zdaj so razpadli. Nihče več ne bo propadel. Vsi bodo imeli denar, vsi se bodo kopali v blaginji. Kar je bilo, nas ne bo več težilo. Nima smisla ozirati se nazaj. Zdaj je treba le še kovati denar in ga kopičiti za nove rodove. Početi samo to in se z ničimer drugim obremenjevati, ko pa sploh ni več težav. Z vsakim gibom čimveč zaslužiti. Imeti kapital. Nikomur več ne bodo v glavo prihajale norosti. Živih sovražnikov ne bo več. Vsi skupaj se bomo prostovoljno borili za čistejšo naravo, ki so jo do zadnje zaplate onesnažili posamezniki, ki so imeli moč odločanja v rokah in mislili samo nase. Kapital bomo vlagali v skupna sredstva v boju proti dušeci nas naravi. V boju za čisto okolje nas ne more nihče več pretentati. Končno se bodo ljudje med sabo razumeli. Ljudi bodo končno združili najhujši – mrtvi sovražniki. Agati so se nehali phati navzgor. Med poletom ji je uspelo potopiti jih nazaj v večno brezno.

Tu pa tam je seveda treba kakšnemu nerodnežu pomagati pri zavezovanju pasu. Rutinsko delo. Kot vsakič bo končano v dveh, treh minutah. Ne more se spomniti, da bi kdaj nastopile kakšne večje težave. S poleti ima dobre izkušnje. Res se ne more pritoževati. Njeno študentsko življenje ni skromno, kot bi bilo sicer. Privoščiči si lahko več kot drugi. Za zdaj so polne vreče denarja utopija. Tudi tam, kjer je bila preteklost lepša, za zdaj še ni čisto lahko. Ampak tam so razvajeni, veste. Tam se niso nikoli borili za tako plemenite ideale, kot smo se mi. In pri vsaki borbi padajo žrtve. Tudi z mrtvim sovražnikom pravzaprav ne bo tako lahko. Mi se tega še ne zavedamo, ko pa smo imeli pred očmi samo žive sovražnike. Upajmo, da se bomo znali prilagoditi mrtvim in taktiko pravočasno spremeniti, se dokopati do novih strategij. Upajmo, da bomo uspeli. Upajmo, da se bomo z njimi uspešneje borili kakor z živimi, ki nas prihajajo še kar naprej buditi in nam trgati kakšne lepe sanje, kot da bi bile star časopisni papir z notranjepolitičnimi komentarji.

Letalo se bo kmalu nagnilo proti zemlji. Ta prostor med nebom in zemljo, prostor letenja bodo zapustili. Agata ga dobro obvlada. Nikogar ni, ki bi si upal reči, da ni sposobna punca. Njenim sposobnostim bi se moral vsak pameten človek čuditi. Če hoče, zamenja prostor letenja s prostorom svojih predstav. Takrat ne bo več ustregla vsaki muhi potnikov na tej kratki razdalji. Na srečo so le redki potniki muhasti in jo skušajo spraviti ob živce. Kdor leti, ima navadno dovolj denarja pod palcem in se v letalo ne pride

prikazovat zato, da bi zafrkaval stevardese. Seveda pa se tu pa tam najde kakšen nevrotik, ki ji hoče v letalu žreti živce. Ampak takrat se znajde. Še prehitro se znajde v prostoru predstav. V njem bo postregla le sebi in upala, da ji bodo zvezde voščile dober tek. Naj ji bodo le pri na videz egoističnem opravilu čimbolj naklonjene!

Vsekakor je treba dodati, da potniki na tem poletu niso bili muhasti. Tudi njih je bilo strah, čeprav stevardesa dobro ve, da strahovi ne znajo leteti. Čez nekaj minut bo letalo pristalo in stevardesa vas bo prosila, da ostanete na svojih mestih, dokler se letalo popolnoma ne ustavi. Ko bo spregovorila o zunanji temperaturi, se boste najbrž razveselili toplega vremena. Upala bo, da ste prijetno potovali in vam v imenu letalskega podjetja zaželela prijetno bivanje v Rimu. V nekaj minutah sploh ne boste več pomislili na obupno vreme (saj že zdaj ne mislite), kakršnega ste bili deležni ob odhodu, pa čeprav vam ni skrivilo niti lasu na glavi. Brezskrbno ste se srečevali, kot se boste nemara še kdaj drugič, ne da bi se spoznali. Najprej morate spoznati sami sebe. Do tega je dolga, naporna pot.

Nekaj lagodnih korakov je premalo, da bi jo prehodili. Premalo priprav ste imeli. Veliko bolj načrtni morate biti. Konec koncev je to važno za vaše zdravje. To ni samo vprašanje zdrave hrbtenice. Tudi še za bolj važne, ključne stvari gre. Premislite! Premislek vam bo dobro del. Potem boste na kakšni drugi vožnji mogoče kakšnega potnika prepoznali. Naključja niso neponovljiva. Naključja so lahko zelo prijetna. Kakor da ni bilo dežja, si boste priznali, ko vendar niste mokri. Kakor da ni bilo nobenih prekletih skrbi, ko se vam ni skrivil niti las na glavi. Kakor da ste imeli pred sabo umetniško sliko, za katero ne bi nikoli pomislili, da utegne biti ponaredek, čeprav nadvse imenitna kopija. Preveč udobno ste leteli, da bi bili spregledali tisto, kar je ponarejeno. Sicer pa je v vsakem primeru tako, da beseda, ki jo spregovoriš, ne more biti drugega kot zgolj ponaredek. Pomena izvirne besede sploh ne bi razumeli. Takoj bi dejali, da vam ni do tega, da vas kdorkoli vmešava v larpurlartizem. Ampak tudi svet, že tako star in zguban in tolikokrat opevan, je še vedno nerazumljiv. Četudi ga bo stevardesa stokrat obletela, ne bo o njem nikdar izrekla dokončne sodbe. Če ne drugega, je vsaj to gotovo res, da si ni nikoli želela postati vrhovni sodnik. In zato tudi vi, spoštovani potniki, ne boste porotniki. Še niste prišli do tiste točke, ko bi si lahko zaupali. Vse skupaj vas še vedno gnjavi strah. Čez nekaj trenutkov se boste odvezali in odšli po svojih opravkih. Nihče vas ne bo zadrževal, vendar razmišljajte o strahu, da vas ne bo nepripravljene presenetil. Ni se vam bilo treba pripravljati za letalski polet.

Stevardesa je imela ure in ure teoretičnih priprav. Vaše izkušnje se ne morejo meriti s stevardesinimi. Pazite, kljub temu da boste prepuščeni svoji svobodi! Zato še toliko bolj. Malo pomislite na to, da ste imeli srečo. Pa ne zaradi dežja in narave nasploh. Narava je tudi v dežju lepa. Lahko bi se znašli med tistimi, ki ne bodo nikoli leteli. To ni odvisno samo od vas, čisto res, da ni, ampak tudi od usode, ki ji ni mar lepih besed in lepih stevardes. Saj niso vse tako lepe kot v filmu. Filmi vas utegnejo prevarati. Bodite pozorni na strah. Ne zgovarjajte se na grozljivke, na njihovo začasnost, ki

mine po devetdesetih minutah gledanja. Gre zares. Življenje si je treba kar naprej reševati. In tudi drugim.

Tako. Zdaj so vsi pripeti. Pod njimi so luči večnega mesta Rima, za zdaj bolj blede in ne preveč jasne. Nikogar ni, ki si ga ne bi želel videti. Ob njegovih unikatnih izkopaninah se znova in znova rojeva zgodovina, ki se iz starega Rima spogleduje s sedanostjo. Glavno žilo ima potegnjeno pod sedmimi griči, na katerih razgibava pestro arhitekturo. Aorta je polna krvi in se ne pusti odrezati. V Rimu se da dihati. Na tistih gričih je dovolj zelenja, čeprav se po njegovih cestah gnete pločevina bolj kot kjerkoli drugje. Temperamentni vozniki hupajo in se prehitevajo. Moč življenja se kaže v prekipevačem prehitevanju. Videti je samo neznatne praske na avtomobilih. Občutek za prostor je že kar neverjeten.

Letalo, pripravljeno za spuščanje, se z desnim krilom nagne proti zemlji. Glavni pilot ji reče, da je križec že na varnem. Operacija je bila hitra in uspešna. Podrobnosti niso zanimive. Sploh ni hotel poslušati o podrobnostih. Upa, da ji ni več slabo. Čez lica se ji razpotegne topel nasmešek. Na višinometru prebere, da so se že spustili pod višino štiri tisoč metrov.

Glavni pilot ji prične pripovedovati: »Vsakič, kadar pristajam, razmišljam, kako definirati tla. Formula se mi nenehoma izmika. Ne gre za to, da bi bilo treba vsako stvar definirati, ampak tla so preveč važna za varen pristanek, da bi ostala v mojih očeh brez natančnega izračuna. Poračunati moram z njimi in do formule se moram dokopati sam. Vem, da je to samotno opravilo, toda ne gre drugače. Že znana debelina asfaltnega sloja na pristajalni stezi mi prav nič ne pomaga. Njene standarde moram preseči z veliko bolj pomembnim izračunom, ki bi se mi rad izmaknil. Težko bi bilo pristati na mnenje, da je danes le še človeški faktor kriv katastrof. To je preveč preprosto. Sam ob pristanku letala vselej občutim dotik smrti, čeprav sem po naravi skoz in skoz veseljak. Občutek nikoli ne traja dlje od sekunde, vendar se mi doslej še ni izneveril. Ne znam natančno razložiti, kaj pomeni. Vendar je konec koncev ta občutek važen tudi za varnost potnikov. Zanje se čutim odgovornega. Morda mi skuša ta občutek dopovedati, da me ne sme med letenjem pozornost niti za hip zapustiti. Prav komično je, ampak dotik se mi vseeno zdi prijateljski. Pogrešal bi ga, če ga naenkrat ne bi več bilo, po drugi strani pa se ne morem sprijazniti z njegovo nerazložljivostjo. Pri letenju vsaka nerazložljivost pomeni večji faktor tveganja. Testiranje moje pripravljenosti tega ni pokazalo, ampak to govori le o tem, da testi niso stoddostno zanesljivi. S testi ne odkriješ genijev. Tudi genialnost je nezanesljiva. Nočem reči, da ta občutek zahteva mojo dokončno smrt. To bi bilo umetniško pretiravanje. Prej bi rekel, da mi skuša vtisniti pečat o enkratni fantastičnosti življenja.

Zdaj se ti bo zazdelo, da mi je naenkrat postalo veliko do filozofiranja, da sem prišel v takšna leta, ko ne morem več živeti, kot sem doslej. Pa ni nič takšnega, še vedno sem navihaneč, kakršen sem bil, s tem pa ni rečeno, da moram zaradi tega zanemarjati profesionalne obveznosti. To se ne bo nikoli zgodilo. Še naprej sem pripravljen napredovati in tekmovati z mlajšimi, ki imajo v vsakem primeru boljše možnosti, če ne zaradi drugega,

zaradi bolj svežega spomina gotovo. Z njihovim spominom se obnašajo bolj prizanesljivo, kot so se z našim. Našega so na najrazličnejše načine non stop preverjali in za njim hoteli zaznati še nekaj drugega. To se je končalo, ampak s tem še ni konec problemov. Moje izkušnje morajo tudi najmlajši piloti razumeti. Tudi tisti, ki so še v povojih. To niso individualne izkušnje, kot ta moj občutek. No, da se ne bomo preveč ustavili, naj ti povem, da je letanje obremenitev, to že tako veš, po kateri rad radoživo zaživim zunaj filozofskih kategorij. Agata, ti si krasna punca, tvoje lepote ne bi mogel upodobiti nihče, vendar se mi dozdeva, da jo v zadnjem času premalo uživaš. Tako eterična si, vendar te vseeno nekaj teži. In tisto je najbrž prav fascinantno. Ampak kljub temu potrebuješ poštenega ljubimca, ki se ti bo zagozdil v meso in kri in ti odstranil bledico. Naravnost ti povem, da te bom skušal nocoj osvojiti, in celo pot sem premišljeval, kako bi te poljubljal in po tleh razmetal tvoja oblačila.

Poglej, kako mehko smo se dotaknili tal! S takšno mehko bi te tudi sam objel in neskončno dolgo držal v objemu. Kako dolgo že nisi bila v objemu? Vztrajen bom, gospodična. Morava si izpovedati demonsko strast. Kaj te študij muči, si zaradi njega neprespana? Spočij se, po poletu se dobro spočij, ampak pusti, da ti bom pomagal. Moje izkušnje ti bodo prav prišle. Ne bom te zbegal, kot bi te kakšen mladenič. To naju bo drugače zavezovalo. Četudi boš do mene čutila nekakšno usmiljenje, se mi bo zdelo čisto prav. Tako mehko nismo še nikoli pristali. Če pa smo, kar povej; nič ne bom ljubosumen, saj vem, da te ne bi mogel obdržati. Ampak nekateri so v mojih letih že malo trapasti. To vem. Ampak ne primerjaj me z njimi. Marsikdo bo še naprej živel v oblakih. Spet se me je dotaknila. Smrt. S tisočermi imeni, ki jih premore nositi v spreminjajoči se obliki. In čudno, tvojo podobo je prevzela. Agata, v tvoj smrti lik se je preoblekla, Agata, moja morebitna ljubimka, družica tega poleta, ki ga ne boš kar tako pozabila.

V tistem hipu, ko smo se dotaknili tal, si bila gospodarica tisočev in tisočev mrtvih. In čudno – čeprav gospodarica, si se ti priklanjala njim, ne oni tebi. In zdi se mi, da si se z glavo zarila v zemljo. Zbal sem se, da se boš zadušila. Medtem ko si se jim svečano priklonila, si se me dotaknila. Rekel bi, da so te tega priklona učili ure in ure, in tvojim zahtevnim učiteljem se ni zdel nikoli dovolj dober. Pustili so te, da si vadila pred ogledalom, dokler jim nisi pobegnila in si rekla, da je življenje najboljši učitelj, vsekakor boljši od tiste šole pred ogledalom, kjer si bolj kot sebe videla nerazločno ozadje. In nekaj materinskega je bilo v tebi, čeprav si pestovala smrt. Buldožerji so rili po tleh. Pred hrupom so te varovali tamponi v ušesih. Dahnila si, da je vendar smrt neslišna, ampak buldožerji so še naprej delali hrup, ko so po tleh rili, kakor da bi hoteli preoblikovati celotno površino zemlje. Na eni strani so nastajali kupi zemlje, na drugi kupi človeških kosti. Ti si stala na sredini in grozilo je, da te bodo poškodovali. Saj veš, šoferji niso vedno trezni. Požvižgajo se na pravila, sicer pa njihova vožnja ni tako hitra kakor naš polet. Če bi bil trenutek daljši, bi ti lahko o tem povedal celo zgodbo,

čeprav je moje pripovedovanje, kot vidiš, nerodno. Če bi bil na tem področju bolj ambiciozen, bi ga dal kakšnemu pisatelju, da bi ga kultiviral.

Vendar še nekaj vem: velikanske kupe kosti je treba prepeljati v muzej in jih razstaviti namesto umetniških slik, muzej renesančnih portretov pa preimenovali v muzej nečloveške umetnosti. Povej, kako se ti zdi! Sem se ti prikupil? Ne bi rekel. Najbrž se ti zdi povsem kretenska tale moja sekunda oziroma, da sem si vse skupaj izmislil. Prepričana bodi, da ne bi zmožel toliko fantazije. Samo v strasti jo imam dovolj. Upam, da ti jo bom dal, da jo boš začutila. Še vedno nisem zgubil upanja. Nočem, da mi bi ta polet ostal v slabem spominu. « Ta polet naj razreši vse, ji dopoveduje. Saj bo, saj bo, ampak nikar naj se ji preveč ne vsiljuje. Njegova smrtna doza je še ne more pripraviti do orgazma. Njegova smrtna doza, kar je najbrž popolno naključje, ji ne bo brizgala do trebuha. Da bi ji še njegov bedasti trenutek kapnil v trebušček, bi bila prehuda. Ampak vseeno – kakor da bi tudi on zaslutil njeno grozo, ki jo je malo namlela tudi ironija. Čista groza bi bila prehuda za sicer njen drugače zdrav želodec. Upati je, da ne bo več bruhala. Takšnih stvari ni prijetno ponavljati. Naj se je usmilijo bogovi in naj bolj rahločutno obrnejo ta list njenega življenja.

Spoštovani potniki!

Pravkar smo pristali na letališču v Rimu. Še enkrat vas prosimo, da ostanete na svojih mestih, dokler se letalo popolnoma ne ustavi. Zunanja temperatura je 22° C.

Upamo, da ste prijetno potovali in vam v imenu IAA želimo prijetno bivanje v Rimu.

Hvala in na svidenje!

Signore e signori, siamo atterati all' aeroporto di Roma. Si raccomanda di restare ai propri posti finchè l'aereo non sia completamente fermo. La temperatura esterna è di 22 gradi sopra zero. Ci auguriamo che il volo sia stato piacevole e che avremo presto l'occasione di rivedervi su uno dei nostri aerei della IAA. Vi auguriamo un soggiorno piacevole.

Arrivederci e grazie.

Toplo se mu je nasmehnila in za seboj zapustila njegov presenečeni izraz na obrazu. Če se je malo bolj postaral, kot bi se moral, ni sama čisto nič kriva. Do njega ni nikoli gojila zlobnih namenov in jih tudi zdaj ne namerava. Priznati mora, da je pilot dobro pilotiral in se potrudil kot še nikoli doslej. Polet je brezhibno držal v svojih rokah, s katerimi bi jo rad božal in pripravil do ekstaze. Ampak med snežno belimi rjuhami nocoj ne bo našel njene strasti, mogoče kdaj drugič, če bo sploh še letela. Letenje je zanj preveč smrtonosna strast. Končati mora z letenjem. Odločiti se mora. Izidor Kalan ji bo dobro svetoval. Ampak mogoče ne bo nikoli zvedela. Nekaterim se tik pred razodetjem stemni. Agata dobro ve, kaj je norost. In zato jo mora pahnuti daleč proč od sebe. Z norostjo ne sme preveč eksperimentirati. Čim prej mora diplomirati. To ji bo koristilo. Mogoče se bo potem bolj mirno lotila magisterija, končala kot kakšen velespoštovan doktor. O čem naj bi doktorirala? O vplivu zvezd na naše bivanje? Je mogoče iz tako pogrošne teme doktorirati? Kaj ne bi bila to že prevzetnost? Nikoli ni

bila prevzetna. Skromnosti, h kakršni so jo doma navajali, se ni nikoli posmehovala.

Pustimo zdaj ob strani tisto meso, ki ga je tu pa tam puščala na krožniku. Saj ga ni nikoli vrgla proč. Vedno ga je dala sosedovi psički Zaspanki, ki se je med slastnimi zalogaji prevratniško oblizovala. Stara gospa, Zaspankina gospodarica, ki je vedela povedati marsikaj hudega o tem svetu in je vedno bolj pogosto pogledovala po onem drugem, ji je večkrat ponudila kavo. Trinajst zrn je vedno zmlela za njeno kavo. Rekla je, da je zanjo trinajst srečna številka. Potem ko je spila kavo, je morala obrniti skodelico in jo položiti na krožniček. Čez nekaj časa ji je začela vedeževati. Agata se je čudila njeni kipeči fantaziji. Še pomisliti ni mogla, da je v vedeževanju iz zapacane skodelice kaj resnice. Psička Zaspanka jo je prijazno opazovala, in ko je stara gospa zakinkala v pletenem naslonjaču, se je tiho izmuznila iz stanovanja, za sabo neslišno zaprla vrata in se potem navadno usedla za pisalno mizo ter zagrizla v diplomsko nalogo. Takrat se je še trdno držala stila. Bila je trmasta in neizprosna do hladne snovi, ki jo naj bi pogrela.

Potem je nekega dne videla Zaspanko, kako ji iz gobčka kaplja kri. In nikoli več ni poskusila koščkov mesa, ki jih je redno prinašala ubogi psički. Ker je stara gospa težko hodila – le na vrt, kjer se je Zaspanka rada podila za ptiči, sama pa sedla na klopco in se z brado naslonila na držalo palice in pogledovala po vrtu, kjer je na drevesih raslo listje ali pa se je usipalo, če je bila jesen, ali pa je bilo vse prekrito s snegom, če je bila zima, in sploh ni mogla sestiti na klopco, ker bi se prehladila – je dala poklicati veterinarja na dom. Da jo bo treba ustreliti, ji je rekel. Tako osupla je bila, da sploh ni mogla jokati. In stara gospa ji kmalu ni več mlela trinajst kavinih zrn. Še zdaj ne ve, zakaj naj bi bilo trinajst njeno srečno število. Sicer pa še ni dolgo od tega, ko ni več stare gospe in njene Zaspanke... Najbrž se pilot sploh ne zaveda, kako dober polet mu je uspel. Kljub rutini ga je opravil izvrstno, nadpovprečno.

Agata gre poslednjič med potniki, da se ne bi prehitro odpeli in pričeli z neredom, ko še ni čas za to. Drugače so bili točni. Letalo se je po voznem redu dotaknilo tal in zdaj čisto počasi drsi na mesto dokončnega pristanka, na tisto mesto tal, ki je zdaj samo zase potnikom prav malo mar. Nekdo v repu letala vstane. Agata ga jezno ošvrkne z očmi, čeprav je on še ni opazil. Njegovega obraza se od prej ne spominja, čeprav je izrazitih črt in odločnega izraza, nadvse upadljiv mladenič, primeren za karakterne vloge. Režiser iz sredine letala bi ga bil vesel, če ima seveda kaj talenta. Le tako neučakan ne bi smel biti, pomisli naša stewardesa. Saj ne more ničesar zamuditi, ko so vendar točni kot švicarska ura. »Oprostite, gospod, vendar bi vas rada opomnila na opozorilo,« mu reče. »Dokler letalo popolnoma ne obmiruje, morate ostati privezani na svojem sedežu.« Zdi se ji bedasto, da mora ponavljati, kar dobro ve. Niti najmanj ni videti neumen. Če bi bil kakšen kreten, bi letel v spremstvu staršev. Ampak tu je sam. Še bolj sam kot ona. Najbolj sam v tem letalu. Zato ga ni mogla opaziti. Ta samota je predaleč stran, da bi bila dosegljiva v vsakem trenutku. Njemu sploh ni

postregla. Mogoče se je dvignil zato, da bi se pritožil, ker ga med poletom ni opazila. Kaj takega se ji doslej še ni zgodilo. In niti na to se ne bi mogla izgovarjati, da bi lahko bila pijana od nesmiselnih pilotovih ljubezenskih izjav. Takrat ni več streгла. Takrat so se že dotaknili tal. Zdaj zdaj jo bo nahrulil, zakaj da ga ni postregla. Kaj jo je pičilo, da si ga je bila izbrala za potnika, ki ga je ignorirala? Zakaj ravno njega? Saj mu nič ne manjka. On pa ji le ponudi listek, potem sede nazaj. Ošvrkne ga in vidi, da je posetnica. Ko jo spravlja v žep, je prvič na njenih licih opaziti zdravo rdečico. Mogoče se sama tega ne zaveda. Če zardiš, lahko še naprej ostajaš smrtno bled.

Letalo povsem obmiruje, motorji utihnejo. Vsakega potnika, ki izstopi pri zadnjih vratih, stewardesa prijazno pozdravi in se mu nasmehne. Za nasmehom se skriva bledica, najbolj čudna od vseh bledic, V njej gomazi strah potnikov, ki so jih davno nekoč odpeljali na morišče. Njihovi turistični vodniki so jim razkazovali orožje, s katerim so merili v njihove prsi. Roke so se jim preveč tresle, da bi natančno merili. Tako so se jim tresle, kakor da bi se hoteli pretvarjati. Ampak če so celo življenje to delali, zdaj niso. Bili so resnični strelci. Pred to neizprosno dokončnostjo so ure in ure dolgo čistili puškine cevi. Ko so gledali skozi cevi, so poleg absolutne čistoče na drugem koncu zagledali tudi moder krogec neba. Pot do neba se je zaprla v hipu, ko so se krogle znašle v ceveh. Na tisoče svinčenk za tisoče mrtvih, ki bi radi še živeli. Pot do smrti se je naenkrat pokazala kot najkrajša možna pot. Tisti, ki so jih po nečloveškem ukazu peljali po njej, so bili zaradi težaškega dela krepko pijani, iz ust jim je smrdelo kakor iz mrtvaške jame. Nekaterim se je že med samo potjo zmešalo. Zmešalo zaradi zmage nad brati, sestrami, materami in očeti.

Ko se letalo sprazni, ostane orjaška jeklena ptica brez duše. Gleda v prazno kakor oslepeli velikan, okrog katerega rajajo neprevidni otroci. Njegova brezhibna lepota je na robu kiča. Znova in znova se bo treba učiti osnov letenja in spregledovati finte zahrbtnih vetrov, da nam ne bodo mogli do živega. Za mrtve je v tem pogledu tako ali tako vseeno. Kolikor znaš, toliko veljaš, zveni med mrtvimi preveč porogljivo. Mrtvim ni do veljave, temveč do miru. Zato se v mraku zdi, da so ptici, s katero so naši potniki prileteli v večno mesto Rim, odrezali jezik.